

**ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΕΣ ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΑΤΟΣ
ΑΡΧΑΙΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΥ Β΄ ΛΥΚΕΙΟΥ**

Επιμέλεια διαγωνίσματος: ΑΝΑΣΤΑΣΙΑ ΧΑΝΤΖΟΥΛΗ

A1. α)

1. Λάθος («Ἄτε δὴ οὖν οὐ πάνυ τι σοφὸς ὢν ὁ Ἐπιμηθεὺς ἔλαθεν αὐτὸν καταναλώσας τὰς δυνάμεις εἰς τὰ ἄλογα»).
2. Σωστό («τὴν δὲ πολιτικὴν οὐκ εἶχεν· ἦν γὰρ παρὰ τῷ Δίῳ. Τῷ δὲ Προμηθεὶ εἰς μὲν τὴν ἀκρόπολιν τὴν τοῦ Διὸς οἴκησιν οὐκέτι ἐνεχώρει εἰσελθεῖν—πρὸς δὲ καὶ αἱ Διὸς φυλακαὶ φοβεραὶ ἦσαν»).

β)

1. Η αντωνυμία «**τούτοις**» αναφέρεται στη φράση «θνητά γένη».
2. Η αντωνυμία «**αὐτῷ**» αναφέρεται στη λέξη «Ἐπιμηθεύς».
3. Η αντωνυμία «**αὐτήν**» αναφέρεται στη φράση «ἔντεχνον σοφίαν».

B1. Στον πρωταγόρειο μύθο η έννοια «είμαρμένη» αναφέρεται δύο φορές: ο «είμαρμένος χρόνος», δηλαδή ο καθορισμένος από τη μοίρα χρόνος για τη δημιουργία των θνητών όντων, και η «είμαρμένη ήμέρα», δηλαδή η καθορισμένη από τη μοίρα μέρα για την έξοδο του ανθρώπου από τα έγκατα της γης στο φως. Πρόκειται για στοιχεία του μύθου, που προσδιορίζουν χρονικά την εξέλιξη. Με τις εκφράσεις αυτές αποδίδεται «το πλήρωμα του χρόνου», το πέρασμα από μία εποχή σε άλλη, από μία μορφή ζωής σε άλλη, που δεν είναι ούτε στιγμιαίο ούτε αυτόματο, αλλά υπακούει σε δύναμη αναπότρεπτη, ισχυρότερη και από τους θεούς. Αν αφαιρέσουμε το περίβλημα του μύθου, σημαίνει ότι το πέρασμα σε μια επόμενη φάση εξέλιξης γίνεται κάτω από την πίεση της ανάγκης για επιβίωση ή βελτίωση της ζωής. Ανάλογη είναι η χριστιανική φράση «ότε ἦλθε τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου».

Πιο συγκεκριμένα, η «είμαρμένη» προέρχεται ετυμολογικά από το ρήμα «μείρομαι», που σημαίνει «συμμερίζομαι, συμμετέχω». Υπάρχει και το απρόσωπο «είμαρται» που σημαίνει «είναι πεπρωμένο». Για τους αρχαίους Έλληνες (ήδη από τα ομηρικά χρόνια) η είμαρμένη είναι η

αμάχητη δύναμη, ισχυρότερη και από τους θεούς, που καθορίζει τη μοίρα (ομόρριζη λέξη) του κόσμου και των ανθρώπων. Είμαρμένος χρόνος είναι ο αυστηρά προκαθορισμένος. Σύμφωνα με τον Πρωταγόρα, λοιπόν, η γένεση του κόσμου δεν μπορούσε να συμβεί ούτε νωρίτερα ούτε αργότερα από τότε που έγινε. Το ίδιο ισχύει και για την έξοδο του ανθρώπου από το εσωτερικό της γης στην επιφάνειά της.

B2. Η επιμηθεϊκή φάση, που αντιστοιχεί στον φυσικό χρόνο του βιολογικού σχηματισμού των ζωικών ειδών, κλείνει με το ανθρώπινο είδος, το οποίο εμφανίζεται τελευταίο στη σειρά των ζωικών οργανισμών. Ως τελευταίο μένει «ἀκόσμητον», που σημαίνει ότι έχει τα λιγότερα φυσικά εφόδια για να επιβιώσει ως είδος στη φύση. Το επίθετο «ἀκόσμητος» προέρχεται ετυμολογικά από το ρήμα «κοσμῶ», απ' όπου και η λέξη «κόσμος». Το ρήμα κοσμῶ σημαίνει τακτοποιώ, διευθετώ, αλλά και στολίζω, καλλωπίζω. Οι αρχαίοι Έλληνες, που θαύμαζαν ιδιαίτερα την τάξη, ισορροπία και αρμονία του σύμπαντος, το ονόμασαν κόσμον, δηλαδή στολίδι. Ο Πλάτων (Τίμαιος 40a) αποκαλεί τον οὐρανόν [: το σύμπαν] κόσμον ἀληθινὸν πεποικιλμένον καθ' ὅλον [: αληθινό στολίδι που τον διακοσμεί απ' άκρη σ' άκρη]. Το επίθετο ἀκόσμητος, αναφερόμενο στον άνθρωπο, δηλώνει ότι αυτός δεν είναι εξοπλισμένος από τη φύση με αυτάρκειες σωματικές ιδιότητες και ικανότητες. Αντανακλάται, έτσι, η εμπειρική γνώση ότι ο άνθρωπος (και προφανέστερα το ανθρώπινο βρέφος) αδυνατεί να επιβιώσει αρκούμενος μόνο στις πενιχρές, συγκριτικά με διάφορα ζώα, σωματικές του ικανότητες.

Επομένως, η κατάσταση φυσικής αδυναμίας στην οποία βρέθηκε ο άνθρωπος ήταν αποτέλεσμα της απρονοησίας του Επιμηθέα, της πνευματικής του κατωτερότητας («οὐ πάνυ τι σοφὸς ὢν ὁ Ἐπιμηθεὺς»). Ενώ, λοιπόν, ο Επιμηθέας είχε δώσει με φροντίδα και σοφία όλα τα απαραίτητα εφόδια στα ζώα, στο τέλος της μοιρασιάς διαπίστωσε ότι βρισκόταν σε αδιέξοδο («ἠπόρει ὅτι χρήσαιτο»), γιατί τα εφόδια εξαντλήθηκαν και ο άνθρωπος έμεινε «ἀκόσμητος». Εξάλλου, ο Επιμηθέας είναι αυτός που, όπως δηλώνει και το όνομά του (σύνθετο από τις λέξεις ἐπί + μῆδος), σκέφτεται μετά την εκτέλεση μιας ενέργειας και βρίσκεται αντιμέτωπος με τις συνέπειές της. Είναι «άμαρτίνοος» ή «ὀψίνοος». Θα μπορούσαμε, λοιπόν, να τον χαρακτηρίσουμε αστόχαστο, απερίσκεπτο, επιπόλαιο, παρορμητικό.

Ο όρος «έντεχνος σοφία» αποτελείται από το επίθετο «έντεχνος», που υποδηλώνει αυτόν που είναι μέσα στα όρια της τέχνης, τον έμπειρο, τον επιδέξιο και τη λέξη «σοφία», που υποδηλώνει τη σοφία που εμπεριέχει την τέχνη, τη σοφία που συμπορεύεται με την τέχνη, τις τεχνικές γνώσεις. Αρχικά η έννοια της σοφίας έχει κυρίως να κάνει με τη δεξιότητα και την εμπειρία σε κάποια τέχνη, την αρχιτεκτονική, τη γλυπτική, τη μεταλλουργία, την ιατρική, κ.τ.λ. Ο προσδιορισμός «έντεχνος» επιτρέπει εδώ στον Πρωταγόρα να διευκρινίσει, επομένως, πως αυτού του είδους τη σοφία εννοεί και όχι αυτή που συνδέουμε με τη γνώση των επιστημών και τη φιλοσοφία, δηλαδή τις θεωρητικές γνώσεις.

Άρα, ο Προμηθέας στον μύθο του Πρωταγόρα παρουσιάζεται ως ευεργέτης του ανθρώπου, καθώς με τα δώρα που έκλεψε από τους θεούς (τη φωτιά και την έντεχνη σοφία) βοήθησε τον άνθρωπο να κυριαρχήσει πάνω στη φύση και να αναπτύξει πολιτισμό. Είναι αυτός που, όπως δηλώνει και το όνομά του (σύνθετο από τις λέξεις προ + μήτις = σκέψη), σκέφτεται πριν κάνει κάτι, σταθμίζει τις συνέπειες και έπειτα προβαίνει σε πράξεις. Αποκαλείται σοφότερος των Τιτάνων, «αιολόμητις», βοηθός του Δία. Θα μπορούσαμε, λοιπόν, να τον χαρακτηρίσουμε προνοητικό, διορατικό, σώφρονα, συνετό, προσεκτικό.

B3. α) ἀμήχανον: Δεν μπορούσε να πιστέψει ό,τι έβλεπε, γι' αυτό στεκόταν αμήχανος σε μια άκρη του δωματίου και δεν έβγαζε λέξη.

φυλακαί: Μετά τη θανατική του καταδίκη ο Σωκράτης οδηγήθηκε στη φυλακή όπου έμεινε μέχρι να επιστρέψει η Πάραλος από τη Δήλο.

- β) πολίτευμα:** ακρόπολιν
τοκετός: έφιλοτεχνείτην, τέχνην
δώρο: δίδωσιν
κλεψύδρα: κλέψας, κλοπής
πυρομανής: έμπυρον
ρηματικός: λέγεται

B4.

1. Σωστό.
2. Λάθος.
3. Λάθος.
4. Λάθος.
5. Σωστό.

B5. Η φράση «γῆς ἔνδον» υποδηλώνει την αρχέγονη αντίληψη της μητέρας-γης, μέσα στα σπλάχνα της οποίας δημιουργήθηκαν όλα τα έμβια όντα. Πρέπει να επισημανθεί ότι στη φράση αυτή η λέξη «γη» σημαίνει το σώμα, τη γήινη σφαίρα, ενώ στη φράση «ἐκ γῆς καὶ πυρός» σημαίνει την ύλη, το χώμα. Στον μητρικό κόλπο της γης (γῆ παμμήτωρ, μήτηρ πάντων) αποδίδεται η δημιουργία όλων των οργανισμών, ζώων και φυτών, και από αυτόν αναδίδονται τα είδη των ζώων και φυτών. Επιπλέον, από την ίδια φράση διαφαίνεται η αντίληψη του αυτοχθονισμού, της πεποίθησης δηλαδή κάποιων φυλών ότι ξεφύτρωσαν από τη γη στην οποία στη συνέχεια έζησαν και οι ίδιοι και οι απόγονοί τους κάνοντάς την πατρίδα τους. Η πεποίθηση αυτή τους έδινε ένα αίσθημα περηφάνιας, προνομιακής σχέσης με την πατρίδα και ευγενικής καταγωγής (πχ. ο μύθος του Κάδμου). Η ιδέα της αυτοχθονίας αναφέρεται και από τον Θουκυδίδη στον *Επιτάφιο του Περικλή*, παρουσιάζοντας τους Αθηναίους να νιώθουν περήφανοι για την αυτοχθονία τους. Έτσι, ενισχύεται η θεωρία του Πρωταγόρα για τη δημιουργία των πλασμάτων κάτω από τη γη.

Παρόμοια και στο παράλληλο κείμενο που δίνεται εκθειάζεται η αυτοχθονία των Αθηναίων. Πιο συγκεκριμένα, οι Αθηναίοι εγκωμιάζονται, γιατί δεν ήταν ξένο φύλο που εγκαταστάθηκε στην Αθήνα («δεν ήρθαν στην Αττική γη από ξένες βάρβαρες χώρες»), αλλά προέρχονταν από προγόνους που ήταν γηγενείς κι έζησαν στην πατρίδα τους, που ήταν για αυτούς αληθινή μητέρα, από τα σπλάχνα της οποίας ξεπήδησαν («εθράφτηκαν όχι από μητριά όπως οι άλλοι λαοί, αλλ' από [237c] μάνα») και μετά τον θάνατό τους πάλι μέσα της αναπαύτηκαν («που αναπαύονται τώρα ύστερ' απ' το θάνατό τους σε δικούς τους τόπους, τους τόπους της μάνας γης, που τους εγέννησε, τους έθρεψε και τέλος τους εδέχτηκε ξανά στην αγκαλιά της»). Ο έπαινος, επομένως, της πατρίδας συνιστά ταυτόχρονα και έπαινο του προγονικού παρελθόντος των Αθηναίων («γιατί εγκωμιάζοντας και τιμώντας τη γη μάνα μας εγκωμιάζουμε συνάμα και τιμάμε και την ηρωική γενιά των αντρών ετούτων εδώ»).

Γ1. Γιατί, νομίζω ότι αυτά είναι έργα άχρηστων και φτωχών σοφιστών, ενώ έργο αγαθού άνδρα και άξιου πολίτη είναι να συμβουλεύει για τα σπουδαιότερα ζητήματα, όταν βλέπω ότι η Ελλάδα είναι σε τόσο άθλια κατάσταση και ότι πολλά μέρη αυτής είναι υπό την εξουσία των βαρβάρων και ότι πολλές πόλεις έχουν καταστραφεί από τους τυράννους.

Γ2. Ο ρήτορας θεωρεί ότι για πολλούς λόγους αξίζει να επαινείται ο Ηρακλής («πολλῶν καὶ καλῶν ἔργων ἕνεκα»). Καταρχάς, πρώτος διοργάνωσε τους Ολυμπιακούς αγώνες από αγάπη προς την Ελλάδα («τόνδε τὸν ἀγῶνα πρῶτος συνήγειρε δι' εὐνοίαν τῆς Ἑλλάδος»). Στο παρελθόν οι πόλεις μεταξύ τους είχαν εχθρικές διαθέσεις («ἀλλοτριῶς διέκειντο»), εκείνος, όμως, αφού κατάργησε τους τυράννους («τοὺς τυράννους ἔπαυσε») και περιορίσε τους αλαζόνες («τοὺς ὑβρίζοντας ἐκάλυσεν»), διοργάνωσε αγώνες επίδειξης σωματικής δύναμης («ἀγῶνα μὲν σωματῶν»), ενδιαφέροντος για τον πλούτο («φιλοτιμίαν πλούτου») και επίδειξης σοφίας («γνώμης δ' ἐπίδειξιν») στον ωραιότερο χώρο της Ελλάδας. Στόχος του ήταν να συγκεντρωθούμε όλοι οι Έλληνες για όλα αυτά στον ίδιο τόπο, αλλά για να δούμε, κι άλλα για να ακούσουμε («ἵνα τούτων ἀπάντων ἕνεκα εἰς τὸ αὐτὸ συνέλθωμεν, τὰ μὲν ὀψόμενοι, τὰ δ' ἀκουσόμενοι»): γιατί, έκρινε ότι αυτή η συνάντηση θα γινόταν για τους Έλληνες αρχή της μεταξύ τους φιλίας («τὸν ἐνθάδε σύλλογον ἀρχὴν γενήσεσθαι τοῖς Ἑλλησι τῆς πρὸς ἀλλήλους φιλίας»).

Γ3. α) ἀνδρῶν ἀμεινόνων/ βελτιόνων/ κρειπτόνων/ λωόνων

πολιτῶν ἀξιωτέρων

β) ἐποίησε: ποιήσον

συνέλθωμεν: σύνελθε

ἡγήσατο: ἡγήσασαι

Γ4. α)

Υπόθεση: καὶ ταῦτα εἰ μὲν δι' ἀσθένειαν ἐπάσχομεν (εἰ + οριστική ιστορικού χρόνου)

Απόδοση: στέργειν ἂν ἦν ἀνάγκη τὴν τύχην (δυννητική οριστική)

Είδος: Μη πραγματικό

Δάφνη - Αγ. Δημήτριος

Προσδοκώμενο: καὶ ταῦτα ἐάν/ἂν/ἤν μὲν δι' ἀσθένειαν πάσχωμεν, στέργειν ἔσται ἀνάγκη τὴν τύχην

β) μεμνησθαι: ἀναρθρο τελικό απαρέμφατο, υποκείμενο στην απρόσωπη έκφραση «ἄξιόν (ἔστι)».

γενήσεσθαι: ἀναρθρο ειδικό απαρέμφατο, αντικείμενο του ρήματος «ἡγήσατο».

τούς ύβριζοντας: έναρθη επιθετική μετοχή, αντικείμενο του ρήματος «έκώλυσεν».

ὄψόμενοι / ἀκουσόμενοι: επιρρηματικές τελικές μετοχές, συνημμένες στο υποκείμενο «ἡμεῖς» του ρήματος «συνέλθωμεν», ως επιρρηματικοί προσδιορισμοί του σκοπού στο ρήμα «συνέλθωμεν».

ΑΡΕΙΤΟΛΜΟ

Δάφνη - Αγ. Δημήτριος